

Ur *Fjärde Internationalen 3-1973*

Kent-Åke Andersson

Recension av Aino Kuusinen: *Vi skola nästan alla dö*¹

”Den stora utrensningen” i Sovjetunionen under åren 1936-38 tillhör ett av de grövsta brotten i mänsklighetens historia. Under två år av oavbruten terror lyckades den stalinistiska byråkratin mörda hela det gamla gardet av bolsjeviker från året 1917 – bolsjeviker som efter 20-30 års hängivet arbete för revolutionen tvingades stå upp i domstolarna och avlägga löjliga ”bekännelser” om att de varit agenter i nazitysk, engelsk, polsk eller japansk tjänst. I hela det sovjetiska samhället genomfördes omfattande arresteringar. Det beräknas att ungefär 7 miljoner människor arresterades under dessa två år. Av dem avrättades en miljon, medan ytterligare två miljoner dog genom vanvård i fängelserna och arbetslägren. I huvudsak var det tre grupper som drabbades:

– den politiska oppositionen i Sovjetunionen, representerad av en liten kärna trotskister (varav majoriteten suttit i läger ända sedan 1927) och deras sympatisörer. De mördades mangrant 1937. De som överlevde kan räknas på ena handens fingrar.

– den politiskt omedvetna oppositionen i landet, representerad av arbetare och bönder, som tröttnat på byråkratins misskötsel och som börjat uttrycka tvivel på Stalins och hans kumpaners ofelbarhet. Till denna grupp hör även de gamla bolsjeviker, som visserligen gjort självkritik och tagit avstånd från den revolutionära oppositionen, men som bevarat tillräckligt av sin revolutionära prestige för att kunna bli nationella oppositionsfigurer.

– vissa skikt inom byråkratin, däribland många av Stalins egna forna anhängare. Denna utrensning inom byråkratin drabbade både vänsterelement, som kunde påverkas av den folkliga oron, och högerelement, som ville göra ytterligare eftergifter åt imperialismen och strävade efter en ”liberalare” planekonomi.

Utrensningvågen lämnade inte kvar sten på sten. Hela samhällsbyggnaden slogs sönder. Befolkningen terroriserades till tystnad. För 30 år framåt var det omöjligt att skapa en opposition mot stalinismen i Sovjetunionen. Först idag börjar en ny opposition växa fram, en opposition som ännu söker sin väg och där en medveten revolutionär rörelse ännu inte vuxit fram.

Vi har ytterst få dokument som belyser denna period i Sovjets historia. Statsarkiven har ännu inte öppnats, få av de överlevande har haft möjlighet att berätta för omvärlden om sina öden. Några memoarer finns dock, bl.a. den märkliga ”En gammalbolsjeviks memoarer” som tyvärr inte finns översatt till svenska.

I höst har det kommit ut ytterligare ett vittnesbörd om omfattningen av Stalins terror. Det är Otto W Kuusinenens änka, som strax före sin död hann fullborda sina memoarer. Otto Kuusinen var ett av de högsta hönsen inom Komintern. Efter den misslyckade revolutionen i Finland, bosatte han sig i Sovjet, spelade en ledande roll i kampen mot Trotskij och var därefter något av Stalins högre hand. När husbonden dog, fick Kuusinen en ny husse i Chrusjtjov och sedan ytterligare en i Brezjnev.

Aino Kuusinenens liv var mindre lyckosamt. Under åren 1922-36 arbetade hon inom olika sovjetiska departement, bl.a. som Kominternfunktionär i USA och som GPU-agent i Japan (där hon bl.a. samarbetade med den legendariske spionen Richard Sorge).

¹ På marxistarkivet: [Vi skola nästan alla dö](#)

I jan. 1938 arresterades hon under en återresa i Sovjet, hon fick utstå månader av pressande förhör, men ”bekände” inte. Hon dömdes utan rättegång och fick tillbringa tio år i det fruktade fånglägret Vorkuta vid norra Ishavet. 1947 släpptes hon, återvände till Moskva och – arresterades på nytt. Därefter tillbringade hon ytterligare sju år i arbetsläger. 1955, två år efter tyrannen Stalins död, fick hon äntligen amnesti.

Hennes öde är inte unikt – hon delar det i sina huvuddrag med miljoner andra sovjetmedborgare. Vad som är unikt är att hon överlevde för att berätta om det. Vad kan man då lära sig av hennes berättelse?

Tyvärr inte så mycket som man borde ha gjort. De intressantaste och livligaste delarna av hennes bok är den första halvan som berättar om hennes liv före 1937. (Här finns bl.a. en mycket intressant redogörelse för Kominterns organisationsstruktur och vilka konkreta, vardagliga problem dess funktionärer mötte). Men när hon ska berätta om tiden i fängelserna och i fånglägren, då blir hennes berättelse faktiskt tråkig. Det blir en ganska torr uppräknig av transporter hit och dit, möten med olika människor, samtal med lägerkommendanten och berättelser om vardagslivet. Det kunde ha varit intressant, men hos Kuusinen blir detaljerna sönderstyckade, avskilda från varandra.

Man kan dock inte klandra henne som individ för denna ”atomism” i skildringen. Det var bara ytterligare en aspekt på utrensningen: de arresterade terroriserades till den grad att de inte vågade hålla mänsklig kontakt med varandra, inte vågade diskutera, inte kunde bedriva någon form av social organisation i fängelserna och lägren. De kunde inte tolka händelserna, knappast ens observera vad som hände omkring dem.

Än mindre kunde de i politiska termer analysera vad som hände dem. Endast de som var i politisk opposition till regimen (som trotskisterna) kunde analysera händelseförloppet. De bedrev in i det sista ett politiskt liv i lägren och genomförde t.o.m. massiva hungerstrejker för att få igenom krav på bättre förhållanden – ja de hade t.o.m. underjordiska tidningar som spreds i lägren och som analyserade den politiska situationen. För de stalintrogna funktionärer som drabbades av utrensningen – och dit hörde Aino Kuusinen – fanns inte möjligheten att ens förstå vad de drabbades av. För dem var det ödets mystiska hand som slagit ned dem som flugor. Hon kunde inte förstå sin egen situation. Efter frigivningen utvecklades hon också till antikommunist, vilket det sista kapitlet i hennes bok bär vittnesbörd om. Hon talar här om nödvändigheten att ”ta upp kampen mot kommunismen” (s. 191).

Detta är den yttersta tragiken i Aino Kuusinenens liv. Hon var ett blint redskap för stalinismen – hon blev ett lika blint redskap för imperialismen, och antikommunismen. I mindre dramatiska former har tusentals en gång hängivna stalinister genomgått samma utveckling. För dem har det inte funnits ett redskap för att förstå stalinismen. De har brutits ned som människor.

Aino Kuusinenens liv visar nödvändigheten av att man inte drivs av enbart övertygelse – det krävs i mycket högre grad medvetenhet, kunskap, eftertanke. Det är sådana egenskaper som ger oss möjligheter att motstå varje form av terror. Det gör att vi inte blir blinda redskap i händerna på en arbetarmördare och bondedräpare som Josef Stalin.

K.Å.A.